

דיפלומטיה

מלחמת אזרחים ציונית על גדות הפוטומאק הצד הנסתר בשליחות גולדמן לושינגטון בקיץ 1946

זהר שגב

א. מבוא

הנהלת הסוכנות היהודית כונסה בפריס בתחילת חודש אוגוסט 1946 בעקבות האירועים הדרמטיים בארץ-ישראל. בקיץ 1946 חלה החמרה במערכת היחסים בין בריטניה והיישוב היהודי בארץ-ישראל. ביוני החליט הקבינט הבריטי להעניק לנציב העליון סמכות לפעול לא רק נגד כוחות 'ההגנה' והפלמ"ח אלא גם נגד ההנהגה הפוליטית של היישוב. ב'שבת השחורה' ב-29 ביוני 1946 פתחו הבריטים במבצע 'ברודסייד'. גבולות הארץ נחסמו, קווי התקשורת נותקו ועוצר הוטל על הערים הראשיות ובדרכים. בניין הסוכנות היהודית בירושלים נתפס וחברי הנהלת הסוכנות נאסרו. הצבא הבריטי נכנס לעשרים ושבע נקודות יישוב שסומנו כבסיסי 'ההגנה' והפלמ"ח, אסר את כל החשודים בהשתייכות לארגונים אלה וחיפש מחסני נשק.¹

במקביל לצעדים הצבאיים, גיבשו הבריטים פתרון מדיני בריטי לבעיית ארץ-ישראל, שנודע בשם תוכנית מוריסון-גריידי. עיקרה של התוכנית היה הנהגת משטר פדרלי בארץ-ישראל וחלוקתה לארבעה מתוזות: יהודי, ערבי, ירושלים ומחוז הנגב. לממשל המחוז היהודי והמחוז הערבי נועדו סמכויות מוגבלות, ולבריטניה נשמרו בהם סמכויות מכריעות בתחומי ביטחון, חוץ, מכס ופיקוח על העלייה.² לאחר ההתפתחויות האלה ובעקבות מאורעות נוספים שהתרחשו מאז השבת השחורה, שהחשוב בהם היה פיצוץ מלון המלך דוד בירושלים, התכנסה הנהלת הסוכנות היהודית בפריס, שם לא יכלו הבריטים לעצור את משתתפי הישיבה. סדר

1. מאיר אביזוהר (עורך), לקראת קץ המנדט, קריית שדה בוקר ותל-אביב תשנ"ג, עמ' 2-6; יוסף הלו, 'מהשבת השחורה ועד לחלוקה: קיץ 1946 כנקודת מפנה במדיניות הציונית', ציון, מג (1978), עמ' 311-314; Joseph Heller, *The Birth of Israel 1945-1949*, Gainesville, FL 2000, pp. 31-31, 361-314 131-132
2. על תוכנית מוריסון-גריידי ראו: Susan Lee Hattis, *The Bi-national Idea in Palestine During Mandatory Times*, Haifa 1970, pp. 298-307

היום כלל מגוון רחב של סוגיות חשובות: תוכנית מדינית לטווח ארוך, תגובה לתוכנית מוריסון-גריידי, תוכנית בטחונות, שאלת המאבק המזוין, תגובה על מעצרי השבת השחורה והמשך ההעפלה והבריחה.

מאוצות-הברית הגיעו ידיעות באמצעות נחום גולדמן, חבר ההנהלה הציונית ומנהל משרד הסוכנות היהודית בווינגטון בשנות מלחמת העולם השנייה, על אודות גיבוש מדיניות חדשה של ארצות-הברית בשאלת ארץ-ישראל. לנוכח ידיעות אלה ובמאמץ למצוא מוצא מן המבוי הסתום יזם גולדמן מהלך שמטרתו להביא לידי תמיכת ארצות-הברית בעמדה ציונית המבוססת על חלוקת ארץ-ישראל.³ גולדמן הוסמך בידי ההנהלה לצאת לארצות-הברית כדי להבטיח את תמיכת הממשל האמריקני בתוכנית. הוא סיכם את שליחותו וקבע כי שתי המטרות הפוליטיות המרכזיות שהשיג היו: 'לשכנע את הממשלה האמריקנית כי תאמץ את הרעיון של ריבונות יהודית על יסוד חלוקת ארץ-ישראל ולא תלך שולל אחרי תכניות מטושטשות כגון נאמנות מטעם האו"ם על ארץ-ישראל או קנטוניזציה כפי שהציעו הבריטים; ובנוסף, לשכנע את הממשלה הבריטית כי תסכים לקבל את תוכנית החלוקה כיסוד של ועידה יהודית ערבית "מסביב לשולחן עגול".⁴

עיקרו של המאמר יעסוק בשליחותו של גולדמן לווינגטון ובמאבק החרף שניהל שם עם אבא הלל סילבר, שעל אף היותו חבר ההנהלה הציונית בחר שלא לצאת לשיבה בפריס ונשאר בארצות-הברית. את מלוא משמעותו של המאבק בין סילבר לגולדמן יש להבין לאור העובדה ששני הפעילים הציונים המרכזיים בזירה האמריקנית, גולדמן וסילבר, העריכו באופן שונה לחלוטין את מטרת שליחותו של גולדמן ואחר-כך את מידת הצלחתה.

אחד השינויים החשובים והבולטים ביותר בציונות האמריקנית בשנים 1938-1948 היה עלייתו של אבא הלל סילבר, רב רפורמי שבסיס כוחו הפוליטי והציבורי היה קהילתו בקליבלנד, למדרגת מנהיג יהודי ארצות-הברית במחצית השנייה של שנות הארבעים. תפקידו של סילבר כיושב-ראש ההסתדרות הציונית האמריקנית ויושב-ראש מועצת החירום הציונית בארצות-הברית (Emergency Committee for Zionist Affairs), חבר הנהלת הסוכנות היהודית, ויושב-ראש האגף האמריקני של ההנהלה הציונית אחרי הקונגרס הציוני ה"ב בשנת 1946, העמידו אותו במרכז העשייה הפוליטית הציונית בשנות הארבעים בארצות-הברית ובעולם.⁵

3. לימים יכהן גולדמן כנשיא ההסתדרות הציונית העולמית ויושב-ראש ונשיא הקונגרס היהודי העולמי. ראו: נחום גולדמן, זיכרונות נחום גולדמן, ירושלים 1972. גולדמן דיווח לחברי ההנהלה בפריס, שהנשיא טרומן עומד לפני השלבים האחרונים בגיבוש מדיניות הממשל בנושא ארץ-ישראל. ראו דברי גולדמן בישיבת הנהלת הסוכנות בפריס, 3.8.1946, הארכיון הציוני המרכזי (אצ"מ) Z6/2759. תיאור מפורט של שליחות גולדמן בווינגטון ראו במאמרו החשוב של צבי גנין, 'תוכנית החלוקה ושליחות ד"ר נחום גולדמן לווינגטון קיץ 1946 - ההיבט האמריקני', הציונות, ה (תשל"ח), עמ' 227-262 [להלן: גנין, שליחות גולדמן].

4. ראו: נחום גולדמן, הארץ, 4 באפריל 1958, עמ' 2.

5. עיקר המאבק הפוליטי הציוני בארצות-הברית התבצע באמצעות ועד החירום לעניינים ציוניים שהוקם בשנת 1939 על-פי החלטת הקונגרס הציוני ה"א ומ"מ 26 ביולי 1943 שונה שמו למועצת החירום. ועד

סילבר עמד בעין הסערה של הפוליטיקה הציונית בכל שנות הארבעים, אבל את מלוא המשמעות של פעילותו כפוליטיקאי ציוני בארצות-הברית ובתנועה הציונית אפשר להבין לאור האירועים הדרמטיים הנוגעים לשיבת הנהלת הסוכנות בקיץ 1946 בפריס ולנוכח פרשות פוליטיות אחרות שהתרחשו באותה שנה, ולא יידונו במאמר, כמו הקמת ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית והקונגרס הציוני הכ"ב שהתכנס בז'נווה בדצמבר 1946. סילבר מילא תפקיד מפתח בפרשת שליחותו האמורה של נחום גולדמן לארצות-הברית. עוד יש לציין כי בפעולתו הפוליטית והציבורית של סילבר החל בשנת 1939 ועד פטירתו בשנת 1963 יש תפקיד מרכזי לעמנואל גיומן, מנהיג ציוני אמריקני, שותפו הפוליטי וידידו האישי של סילבר. גיומן מילא תפקיד מפתח בפרשת שליחותו של גולדמן ובכל האירועים הפוליטיים המרכזיים שסילבר היה מעורב בהם בעשור שקדם להקמת מדינת ישראל.⁶

לעומת גולדמן טען סילבר שהשליחות הסתיימה בכישלון. דומה היתה הערכתו של סטיפן וייז, רב פרורמי ומחשובי המנהיגים הציונים בארצות-הברית. על אף היותו שותף פוליטי וידיד אישי של גולדמן קבע וייז במכתב לגולדמן, שהוא מתקשה להתמודד עם 'טענותיו המבוססות של סילבר', ולכן הוא מתקשה לפעול למען גולדמן בזירה האמריקנית.⁷ להגדרת שליחותו של גולדמן ככישלון מסכימים חוקרים רבים שטענו כי בפועל המליץ הממשל

החירום הוקם במתכונת דומה לוועד שפעל במלחמת העולם הראשונה, ותפקידו היה לייצג את ההנהלה הציונית העולמית ולקדם את האינטרסים הציוניים בארצות-הברית במציאות של מלחמה עולמית. מכיוון שההנהלה הציונית המשיכה לתפקד במהלך מלחמת העולם השנייה פעל ועד החירום בעיקר כקבוצת לחץ פוליטית על מנת להשפיע על הממשל לפעול למען מטרות ציוניות. ראו: Doreen Bierbrier, 'The American Zionist Emergency Council: An Analysis of a Pressure Group', *American Jewish Historical Quarterly*, 1 (1970), pp. 82-105. על סילבר ראו: Abba Hillel Silver, New York 1989; Abba Hillel Silver and American Zionism (Special Issue): *The Journal of Israeli History*, 17, 1 (1996). פרטים ביוגרפיים רבים על סילבר אפשר למצוא במדריך לאוסף המיקרופילם של ארכיון סילבר, The Western Reserve Historical Society, *A Guide to the Microfilm Edition of the Papers of Rabbi Abba Hillel Silver*, Cleveland, OH 1994.

6. בין השאר היה גיומן מנהל קרן היסוד בארצות-הברית, חבר הנהלת הסוכנות היהודית, ראש המחלקה הכלכלית של הסוכנות ונשיא ההסתדרות הציונית האמריקנית. עליו ראו: עמנואל גיומן, בזירת המאבק הציוני, ירושלים תשל"ח.

7. מכתב וייז לגולדמן, 11.9.1946, אצ"מ A243/124. על הקשר ההדוק בין וייז לגולדמן אפשר ללמוד ממגוון מקורות. למשל, וייז יצא נגד ההתעלמות מגולדמן ומהישגיו הפוליטיים בוועידת ההסתדרות הציונית האמריקנית באטלנטיק סיטי וטען שהופעל לחץ לא דמוקרטי כדי למנוע מצירי הוועידה לתמוך בגולדמן. ראו: מכתב וייז לגולדמן, 18.11.1946, אצ"מ Z6/98. הפעילות המשותפת של וייז וגולדמן הוצגה גם במכתב שכתב סילבר לגיומן ובו תיאר את פעולותיו של וייז למען גולדמן בארצות-הברית. מכתב סילבר לגיומן, 13.10.1946, אצ"מ A123/313. כמו כן ראו הדברים שכתב גולדמן על אודות וייז: נחום גולדמן, בדרכי עמי, ירושלים תשכ"ט, עמ' 217-229. על וייז ראו למשל: Melvin I. Urofsky, *A Voice that Spoke for Justice: The Life and Times of Stephen Wise*, New York 1982.

לבריטים לקבל את תוכנית החלוקה של הסוכנות אך הציגה כרעיון של גולדמן ולא כתוכנית אמריקנית. הבריטים לא ראו עצמם מחויבים לאמץ את תוכנית הסוכנות היהודית ושליחתו של גולדמן הסתיימה אפוא בלא כלום.⁸

שליחתו של גולדמן לווינגטון היתה העילה לאחד המאבקים הפוליטיים הסוערים בשנת 1946, מאבק שהיו מעורבים בו בחירי התנועה הציונית ודמויות מפתח בממשל האמריקני והוא נמשך עד הקונגרס הציוני שהתכנס באותה השנה. למאבק בין גולדמן וסילבר בנוגע לאירועי קיץ 1946 בארצות-הברית היתה משמעות שמעבר לוויכוח על כישלון או הצלחה של שליחתו של גולדמן ואף משמעות שמעבר לחילוקי דעות טקטיים על הדרך הרצויה להציג לפני הממשל האמריקני הסכמה ציונית לתוכנית החלוקה. כפי שיתברר במאמר, פרשת שליחתו של גולדמן השפיעה על מעמדה של הציונות האמריקנית בתנועה הציונית וגלי ההדף שלה תרמו לעיצוב דפוסי הפעילות הפוליטיים של התנועה הציונית בארצות-הברית. בחינת היבטים שונים של הפוליטיקה היהודית בשנות הארבעים במישור הציוני, הארץ-ישראלי והבין-לאומי מצביעה על מעורבות אינטנסיבית של ציוני ארצות-הברית באירועים החשובים שהתרחשו בעת ההיא. יש להבין מעורבות זו על רקע השינויים המפליגים במעמדה של התנועה הציונית האמריקנית בסוף שנות השלושים, הן בזירה הפנים-אמריקנית והן בזירה הציונית העולמית. במהלך שנות השלושים והארבעים הרחיבה והגבירה הציונות האמריקנית את עוצמתה בתנועה הציונית העולמית ובקרב יהדות ארצות-הברית. בארצות-הברית בא השינוי לידי ביטוי בעיקר בגידול ניכר בהיקף הפעילות הציונית ובגיוס תמיכה של מגזרים לא-יהודיים נרחבים בתוך החברה האמריקנית. המנהיגים הציונים האמריקנים פעלו בתוך המערכת הפוליטית בארצות-הברית וניסו לנצל את תנאיה המיוחדים של הדמוקרטיה האמריקנית כדי לפעול למען הקמת מדינה יהודית במזרח התיכון במסגרת מערך ההסדרים הבין-לאומיים שלאחר מלחמת העולם השנייה.⁹

8. ראו: נוח אוריין, 'מנהיגותו של הרב אבא הלל סילבר בזירה האמריקנית, 1939-1949', עבודת דוקטור, אוניברסיטת תל-אביב 1982, עמ' 314-324; גנין, שליחות גולדמן (לעיל הערה 3), עמ' 249-256; אליהו אילת, המאבק על המדינה, תל-אביב 1979, עמ' 385-390.

9. קצרה היריעה מלהציג במאמר זה את המחקרים הרבים שנכתבו על יהדות ארצות-הברית והציונות האמריקנית בשנות הארבעים. על חשיבותה של יהדות ארצות-הברית בכלל והציונות האמריקנית בפרט ראו: אלון גל, דוד בן-גוריון - לקראת מדינה יהודית: ההיערכות המדינית נוכח הספר הלבן ופרוץ מלחמת העולם השנייה, 1938-1941, קריית שדה בוקר 1985. ראו גם את דברי בן-גוריון לפני חברי הנהלת הסוכנות היהודית בירושלים לאחר שובו מביקור בארצות-הברית, בן-גוריון בהנהלת הסוכנות, 16.2.1941, אצ"מ S100. דיון כללי על הציונות האמריקנית ראו: Naomi W. Cohen, *The Americanization of Zionism, 1897-1948*, Hanover and London 2003; על התפתחויות בקהילה היהודית בכלל ובציונות האמריקנית בפרט בשנות הארבעים ראו: Henry L. Feingold, *A Time for Searching: Entering the Mainstream 1920-1945*, Baltimore and London 1992; David H. Shapiro, *From Philanthropy to Activism: The Political Transformation of American Zionism in the Holocaust Years 1933-1945*, Oxford 1994

במסגרת התנועה הציונית העולמית התבטא השינוי בעלייה בחשיבותה של הציונות האמריקנית כחלק מתהליך הדרגתי של יצירת מערך כוחות חדש בעם היהודי בעקבות השואה. הדבר בא לידי ביטוי בדבריה של גולדה מאירסון, לימים מאיר, ממלאת מקום ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, בישיבת מרכז מפא"י בתחילת שנת 1947. גולדה הציגה את הפיכתה של יהדות ארצות-הברית לקיבוץ היהודי הגדול והחשוב ביותר בעקבות מלחמת העולם השנייה והשואה כעובדה פוליטית וחברתית שעתידה להשפיע על מבנה העם היהודי בדורות הבאים. היא הדגישה במיוחד את ההשלכות הפוליטיות הפנים-ציוניות של התהליך וביקרה בחריפות את רצונה של ההנהגה הציונית האמריקנית לנצל את מעמדה הייחודי כדי לזכות ביתרונות פוליטיים בתנועה הציונית. היא הדגישה שהציונים האמריקנים היו לגורם החשוב ביותר בתנועה הציונית עד כדי סיכון מעמדה של מפא"י.¹⁰

החומר הארכיוני העשיר הנוגע לאירועי קיץ 1946 בצרפת ובארצות-הברית פותח לפני ההיסטוריון חלון הזדמנויות יוצא דופן והופך את ישיבת הנהלת הסוכנות למקרה בוחן מרתק המלמד אותנו על ההכרח בשילובה של ההיסטוריה היהודית האמריקנית אל תוך הסיפור ההיסטורי הציוני בכלל והיישובי בפרט. במאמר זה אראה, שבחינת פרשת כינוס הנהלת הסוכנות בפריס מזווית המבט האמריקנית תורמת לא רק להבנתנו את האירוע עצמו, אלא מוסיפה נדבכים למחקר בנוגע לשאלות יסוד נוספות הנוגעות להיסטוריה הציונית במחצית השנייה של שנות הארבעים. מהמסמכים האמריקניים אפשר ללמוד על מערך יחסי הגומלין בין הציונות האמריקנית לשאר חלקי התנועה הציונית, להבין את יחסי הגומלין הסבוכים בין אבא הלל סילבר ובין יושב-ראש הנהלת הסוכנות דוד בן-גוריון ולעקוב אחר המורכבות הכרוכה בניהול פוליטיקה ציונית בזירה האמריקנית בשנים שלאחר השואה. במאמר יוצגו מסמכים רבים המציגים את השקפתו של סילבר ומקורות נוספים התומכים בהשקפה זו, ולפיה אף-על-פי שנשלח לארצות-הברית לקדם את קבלת תוכנית החלוקה בידי הממשל האמריקני (מהלך שסילבר היה מוכן לקבל גם אם מתוך התנגדות מסוימת) פעל גולדמן כדי שראשי הממשל יאמצו דווקא את תוכנית מוריסון-גריידי כפתרון הפוליטי העדיף לשאלת ארץ-ישראל במסגרת ההסדרים הבין-לאומיים שלאחר מלחמת העולם השנייה. גולדמן פעל כך על אף ההחלטה הברורה של הנהלת הסוכנות היהודית בישיבתה בפריס לפעול למען תוכנית חלוקה ולא למען תוכנית מוריסון-גריידי, ולו גם במתכונת 'משופרת'.¹¹

ב. ארצות-הברית

במהלך שליחותו של גולדמן בארצות-הברית בלט נסיונו להדיר את סילבר מהמרחב הפוליטי והציבורי שבו פעל גולדמן כשליח הנהלת הסוכנות. גולדמן עצמו לא התכחש לכך. בידעו

10. גולדה מאירסון במרכז מפא"י, 9.1.1947, הארכיון ההיסטורי של מפלגת העבודה, בית ברל (אמ"ע) 23.

11. Heller, *The Birth of Israel 1945-1949*, pp. 32-33.

שיחסיו של סילבר עם ממשלו של טרומן היו קשים עד שהבית הלבן הגדירו אישיות לא רצויה, הסביר גולדמן שהשתתפותו של סילבר בפגישות עם פקידי הממשל היתה מונעת ממנו לקיים עם החלפת דעות כנה ופתוחה.¹² גם סילבר נדרש ביומנו להתעלמותו של גולדמן ממנו וציין שגולדמן לא יצר אתו קשר זמן רב ולא ביקש ממנו להצטרף לפגישה רשמית כלשהי בושינגטון.¹³

סילבר נאבק בגולדמן משתי סיבות משולבות: ארגונית ומדינית. פעולותיו של גולדמן בארצות-הברית אמנם פגעו במנהיגותו של סילבר בקרב הציבור היהודי וערערו את מעמדו כלפי הממשל האמריקני. פעולתו של גולדמן בארצות-הברית כנציג הנהלת הסוכנות, ללא שיתוף סילבר, לא הותירה לסילבר כל תפקיד פוליטי משמעותי בזירה האמריקנית. אילו הסתיימה שליחותו של גולדמן בהצלחה היה הציבור היהודי רואה בו, נציג הנהלת הסוכנות, ולא בסילבר, נציג ציוני ארצות-הברית, את האחראי להישג. אבל סוגיית מעמדו של סילבר ומעמדם של ציוני ארצות-הברית בכלל לא היתה הגורם היחיד – ואף לא הגורם החשוב ביותר – למאבק החריף בין סילבר לגולדמן בארצות-הברית. רצונו של סילבר להגן על מעמדו האישי היה רק מניע משני למאבקו בגולדמן, שכן לא נשקפה סכנה ממשית למעמדו – סילבר עצמו, ונאמניו ומתנגדיו כאחד, ידעו שעוצמתו הפוליטית בקיץ 1946 היתה רבה עד כדי כך שלא היה אפשר לנהל בלעדיו דיפלומטיה ציונית בארצות-הברית. גם פעילות נמרצת של גולדמן בזירה האמריקנית לא היתה משנה עובדה זו.¹⁴

היה מניע חשוב יותר למאבקו של סילבר בגולדמן – מסקנתו שמטרת שליחותו של גולדמן היתה להביא לתמיכת הממשל האמריקני בתוכנית מוריסון-גריידי ולא בתוכנית החלוקה. מסקנה זו באה לידי ביטוי ברשימותיו של סילבר בשנת 1946. הוא ציין שם, כי בתשעה באוגוסט, שלושה ימים אחרי בואו של גולדמן, טלפן אליו בארטלי קראם (Crum) – עורך דין ממקורביו של הנשיא הארי טרומן, אחד החברים האמריקנים בוועדת החקירה

12. ראו: גנין, שליחות גולדמן (לעיל הערה 3), עמ' 252-253. הדברים באו לידי ביטוי גם במכתב מניומן אל קראם, 10.9.1946, אצ"מ A123/324. גולדמן צדק בנוגע לנתק שבין סילבר לממשל כפי שבא לידי ביטוי כבר בשנת 1944. ראו: פרוטוקול פגישת גולדמן עם השופט סמואל רוזמן (Rosenman) יועצו הקרוב וכותב נאומיו של הנשיא רוזוולט, 27.4.1944, אצ"מ Z5/382.
13. יומן סילבר, 7.8.1946, מהדורת המיקרופילם של ארכיון אבא הלל סילבר בקליבלנד [להלן: ארכיון סילבר], 682/4. כמו כן, תזכיר של ליאון פויר, 1946, אצ"מ Z5/958. בין גולדמן לסילבר שררה עוינות פוליטית ואישית עמוקה, שהחלה סמוך לבואו של גולדמן לארצות-הברית בשנת 1940. הרקע לכך נעוץ בקשריו של גולדמן עם וייז, יריבו של סילבר בזירה האמריקנית, בהבדלי תפיסות בנוגע למעמדה של הציונות האמריקנית במסגרת התנועה הציונית העולמית ובקשרים עם גורמים פוליטיים יריבים במערכת הפוליטית האמריקנית. ראו למשל: מכתב מניומן אל סילבר, 13.5.1944, ארכיון סילבר 2/165.
14. ביטוי למצב זה ראו: פרוטוקול הפגישה בין שר האוצר בממשלו של רוזוולט הנרי מורגנטאו (Morgenthau) לסילבר, 25.10.1944, ארכיון סילבר 2/468.

האנגלו-אמריקנית ונאמנו של סילבר – ודיווח לו על המצב הקשה בווישינגטון.¹⁵ קראם טען כי המידע שמסר גולדמן לסילבר על מטרת שליחתו אינו נכון והוא לא פעל בווישינגטון למען קבלתה של תוכנית החלוקה, אלא כדי שהממשל יאמץ את תוכנית מוריסון-גריידי. לדבריו, פעילותו של גולדמן בווישינגטון עלולה להביא את הנשיא לקבל את תוכנית מוריסון-גריידי בשינויים קלים בלבד.

סילבר כתב, שבעקבות שיחת הטלפון הוא ביטל את טיסתו לבוסטון ויצא באותו הלילה לווישינגטון כדי לרכז את הפעילות נגד הסכנה שקראם התריע עליה.¹⁶ מחנה סילבר ניהל מערכה נמרצת כדי שהממשל לא יקבל את תוכנית מוריסון-גריידי. העניין התפתח לאחד הנושאים הפוליטיים המרכזיים בווישינגטון. היו מעורבים בו לא רק בעלי עניין יהודים וציונים אלא גם כל העוסקים בנושא הארץ-ישראלי בממשל האמריקני. דין אצ'יסון (Acheson), תת-מזכיר המדינה וחבר בוועדת הקבינט לענייני ארץ-ישראל, הגדיר את המאבק 'מלחמת אזרחים על גדות הפוטומאק'.¹⁷

ליאון פויר (Feuer), מקורבו של סילבר מקליבלנד ומי שהוא הזעיקו לכהן בראשות משרד מועצת החירום בווישינגטון בשנת 1943, עמד גם הוא על הקשר שבין מאבקו של סילבר בגולדמן לבין פעילותו של סילבר נגד קבלתה של תוכנית מוריסון-גריידי בידי הממשל. פויר הסביר כי מפאת הסכנה שהממשל יאמץ את התוכנית החליט סילבר להישאר בארצות-הברית ולא לצאת לפריס. ואמנם, לדבריו, בעקבות פעילותו של סילבר בווישינגטון, שלוותה בעבודה מאומצת של פעילים ציונים ברחבי ארצות-הברית, לא קיבל טרומן את התוכנית.¹⁸ לדברי פויר, סילבר העלה לפני גולדמן את חששו שהדיונים בחלוקת ארץ-ישראל עלולים לשמש מסווה לאימוץ תוכנית מוריסון-גריידי, ואילו גולדמן ניסה להרגיע את סילבר וטען שמשימתו הוכתרה בהצלחה, וכי טרומן דחה את קבלת התוכנית והממשל תמך בחלוקת ארץ-ישראל. לאחר השיחה עם גולדמן, לדברי פויר, טלפן סילבר המודאג לאחד ממקורביו בווישינגטון והאיש מסר גרסה הפוכה – הנשיא עומד לקבל את תוכנית מוריסון-גריידי בשינויים קלים ובשם אחר. עקב המידע החדש שינה סילבר את תוכניתו ויצא לווישינגטון מיד כדי לנסות ולמנוע את טרומן מלהציג את התוכנית כהצעה אמריקנית

15. על הקשרים הפוליטיים ההדוקים בין קראם לסילבר, שהתנהלו ברובם מאחורי הקלעים, ראו למשל: מכתב מקראם אל סילבר, 6.9.1946, ארכיון סילבר 2/368.

16. רשימות של סילבר בנוגע לביקור גולדמן, 9.8.1946, ארכיון סילבר 2/468. עדות נוספת על כך שתוכנית מוריסון-גריידי נדונה בחוגי הממשל האמריקני אפשר למצוא בדיווח שנמסר לסילבר, ולפיו התוכנית נדונה בין החברים האמריקנים של ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית לבין חברי המשלחת של גריידי. ראו: רשימות סילבר בנוגע לביקור גולדמן, 8.8.1946, שם.

17. Dean Acheson, *Present at the Creation: My Years in the State Department*, New York 1969, pp. 175-176

18. תזכיר של ליאון פויר, 1946, אצ"מ Z5/958.

רשמית.¹⁹ המקור הפוליטי בושינגטון היה כאמור בארטלי קראם, והוא מסר את המידע לסילבר כאשר זה המתין בניו-יורק לטיסת המשך לבוסטון.²⁰

סילבר העלה את נושא תוכנית מוריסון-גריידי גם בתחילתו של מברק ההתפטרות ששלח לבן-גוריון בעקבות שליחותו של גולדמן. סילבר הדגיש שהתוכנית כמעט התקבלה בגלל פעילותו של גולדמן בארצות-הברית, וכי רק ביטול יציאתו שלו לפריס ופעולתו בושינגטון אפשרו לו ולחבריו למנוע את הממשל מלקבל את התוכנית בשינויים קלים.²¹

חששם של סילבר ומקורביו לא היה חשש שווא. נכונותו של גולדמן לקבל את תוכנית מוריסון-גריידי עולה לא רק מדברים שכתבו סילבר ואנשיו, הידועים כמתנגדיו של גולדמן ולכן חשודים בחוסר אובייקטיביות, אלא גם מדברים שכתב גולדמן עצמו לשופט בית-המשפט העליון פליקס פרנקפורטר (Frankfurter), ערב יציאתו מפריס לושינגטון.²² גולדמן קיים יחסי שיתוף-פעולה פוליטיים ואישיים קרובים עם פרנקפורטר ויש להנחית שגיילה לו את סדר היום האמיתי של נסיעתו לפריס. גולדמן הציג כיעד ראלי ניסיון לשכנע את טרומן לתמוך בתוכנית מוריסון-גריידי משופרת שתכלול עלייה מיידית של מאה אלף יהודים, העברת הסמכות לקביעת מספר העולים לידי המחוז היהודי ושינויים גאוגרפיים בגבולות המחוזות ובעיקר הכללת חלקים מהנגב ומהגליל בשטח היהודי. גולדמן הבהיר שהתוכנית המשופרת לא מציעה אמנם הקמת מדינה יהודית או חלוקה מלאה של ארץ-ישראל, אך יתרונה בכך שהיא בסיס להמשך הדיון. לדבריו היה סיכוי גדול שהתוכנית תזכה לתמיכת רוב התנועה הציונית, והוא הדגיש את הצורך לשכנע את הנשיא והממשל לתמוך בה.²³

חשיבות מכתבו של גולדמן לפרנקפורטר חורגת מהעובדה שגולדמן הסביר בגילוי לב שמטרת שליחותו בארצות-הברית היתה לפעול למען תוכנית מוריסון-גריידי, וברור לחלוטין שגולדמן לא כתב את המכתב למען דיון תאורטי בפתרונות אפשריים לשאלת ארץ-ישראל, אלא הציע תוכנית פעולה מעשית השונה לחלוטין מדעת שולחיו, רוב חברי הנהלת הסוכנות היהודית שהשתתפו בכינוס בפריס. מן המכתב עולה שגולדמן היה ער לחלוטין לעובדת הפער שאינו ניתן לגישור בין תוכנית מוריסון-גריידי, ולו 'משופרת', לבין תוכנית חלוקה אפשרית. בתוכניתו של גולדמן הוגבל מספר העולים לארץ-ישראל ולא נכלל הרכיב החשוב של כל תוכנית חלוקה בעתיד והוא ריבונות מלאה והקמת מדינה יהודית על כל המשתמע מכך – ומדובר אפוא בשתי תוכניות שונות לחלוטין.

מן הדברים שכתב סילבר במהלך שליחותו של גולדמן ולאחריה, מן המידע שמסרו לו מקורותיו בושינגטון ומכתבו של גולדמן לפרנקפורטר עולה בבירור שגולדמן תמך בהסכמה

19. שם.

20. רשימות סילבר, 9.8.1946, ארכיון סילבר 2/468.

21. מברק מסילבר אל בן-גוריון, 14.8.1946, בנספח לתזכירו של פויר, 1946, אצ"מ Z5/958.

22. מכתב מגולדמן אל פרנקפורטר, 3.8.1946, אצ"מ Z6/2343.

23. שם.

ציונית לתוכנית מוריסון-גריידי משופרת ופעל כדי שהממשל יאמץ אותה. הימנעותו של הנשיא טרומן מלאמץ את התוכנית למרות פעילותו הנמרצת של גולדמן היתה נצחון הקו הפוליטי של סילבר ואנשיו, שפעלו באמצעות מועצת החירום.²⁴ נסיונותיו של סילבר לטרפד את שליחתו של גולדמן נתקלו בקשיים רבים עקב מעמדו של גולדמן כשליח הנהלת הסוכנות היהודית ובשל קשריו ההדוקים עם פקידי ממשל בכירים ועם דמויות מפתח במערכת הציבורית האמריקנית, כמו דוד ניילס (Niles), עוזרם הפוליטי של הנשיאים פרנקלין דלאנו רוזוולט והארי טרומן וממונה על נושא המיעוטים בממשלו של רוזוולט. ניילס מילא תפקיד מפתח בפרשת שליחתו של גולדמן.²⁵

חשיבות מיוחדת היתה לשותפות פוליטית ממושכת של גולדמן עם יוסף מאיר פרוסקאואר (Proskauer), משפטן, חבר הוועד היהודי האמריקני ונשיאו בשנים 1947-1949. גולדמן תיאר עם פרוסקאואר באופן שוטף מהלכים פוליטיים מורכבים כבר לפני שנת 1946 – בנוגע לאופי תגובתם של יהודי ארצות-הברית לשואה ובעניין המאבקים הציבוריים והפוליטיים בארצות-הברית למען הקמת מדינה יהודית. עם זאת הדגיש גולדמן את הצורך לשמור על חשאיות הקשר ביניהם וביקש מפרוסקאואר שהם יימנעו מ'החלפת מכתבי אהבה פומביים ביניהם'.²⁶

גולדמן קיים קשרים הדוקים גם עם דין אצ'יסון, שעמדו בסימן התנגדותו לסילבר. בנוגע לוועידת לונדון הסביר גולדמן לאצ'יסון את הקשיים שמערימות התקפותיו של סילבר על ההשתתפות בוועידה. עם זאת טען גולדמן שאין לקחת אותו ברצינות והבטיח לאצ'יסון לפעול נגד סילבר בהצלחה.²⁷

24. הוות בין תוכניתו של גולדמן לתוכנית מוריסון-גריידי באה לידי ביטוי במברק ששלח אצ'יסון לשגריר ארצות-הברית בבריטניה עם סיום שליחתו של גולדמן. על השגריר הוטל להסביר לממשלת בריטניה, שתוכניתו של גולדמן לא היתה תוכנית חדשה אלא ניסיון לשנות בכמה פרטים את תוכנית מוריסון-גריידי ולהרחיבה. ראו המברק אצל גנין, שליחות גולדמן (לעיל הערה 3), עמ' 249.

25. אילת, המאבק על המדינה, עמ' 388. על הפעילות הרשמית של גולדמן ראו גם: תזכיר של גולדמן אל דויד ניילס, 8.8.1946, אצ"מ Z6/2759; תיאור פגישותיו ומהלכיו הפוליטיים של גיומן ביומנו של סילבר, 10-5.8.1946, ארכיון סילבר 2/468.

26. מכתב מגולדמן אל פרוסקאואר, 26.8.1946, אצ"מ Z6/69. עדויות על פגישות חשאיות נוספות שהשתתפו בהן גולדמן ופרוסקאואר ראו: מכתב מגיומן אל לואי ליפסקי, 30.8.1946, אצ"מ A.123/120. בנוגע לקשרים מוקדמים יותר בין גולדמן לפרוסקאואר ראו: מכתב מסטיפן וייז אל גולדמן, 22.4.1943, אצ"מ Z6/18.

27. ב-27 בינואר 1947 נפתחה ועידת לונדון. השתתפו בה נציגים בריטים וערבים בלבד שכן הקונגרס הציוני אסר על הנהלת הסוכנות היהודית להשתתף בשיחות. למרות זאת שמרו נציגי הסוכנות על קשר לא רשמי עם נציגי ממשלת בריטניה. בוועידה הציע שר החוץ בוויין תוכנית מדינית שמטרתה לדחות את ההכרעה הסופית בשאלת ארץ-ישראל בחמש שנים, שבהן יקיימו הבריטים שלטון נאמנות ויוקמו אזורים אוטונומיים יהודיים וערביים כשלב ביניים בדרך לעצמאות. התוכנית נדחתה בידי הערבים והיהודים. בעקבות הכישלון הודיע בוויין על העברת בעיית ארץ-ישראל להכרעת האו"ם. מכתב מגולדמן אל אצ'יסון, 30.8.1946, אצ"מ Z6/2759. אפשר לבחון את הקשר בין גולדמן לבין אצ'יסון מזווית נוספת: כפי

בזיכרונותיו ובראינות עיתונאיים שהעניק שנים לאחר אירועי 1946 תיאר גולדמן בפירוט את מגעיו עם אנשי מפתח במערכת הפוליטית האמריקנית במסגרת שליחותו והדגיש את הצלחתו לשכנעם לקבל את תוכנית החלוקה כתוכנית אמריקנית רשמית לפתרון שאלת ארץ־ישראל.²⁸ בו בזמן הקפיד גולדמן להשמיט את העובדה שמגעיו עם ניילס, עם אצ'יסון ועם פרוסקאואר במסגרת שליחותו היו רק קצה הקרחון של שותפות פוליטית וידידות אישית שנמשכו שנים רבות, ושביקין 1946 התבטאה שותפות פוליטית זו בתמיכת האישים האמריקנים בתוכנית מוריסון-גריידי ולא בתוכנית החלוקה. אפשר לשער שבמציאות הפוליטית והציבורית במדינת ישראל ובעולם היהודי שלאחר 1948 סבר גולדמן שכדאי להצניע ולטשטש את תמיכתו בתוכנית מוריסון-גריידי בשנת 1946.

מערכת קשריו המסועפת של גולדמן עם אנשי הממשל, מקצתם עוינים לסילבר, הקשתה מאוד על מאבקו של סילבר בגולדמן. ואולם סילבר וניומן ניצלו גם הם קשרים שהיו להם עם גורמים בממשל וקיבלו מהם דיווחים שוטפים על מהלכיו של גולדמן. את המידע שקיבלו הם ניצלו כדי לפגוע בעצמאות הפעולה של גולדמן בווישינגטון, תוך כדי חתירתם לטרפד את שליחותו.²⁹ עוצמתו הציבורית של סילבר ויכולתו להשפיע על החלטות הממשל באו לידי ביטוי בחילופי המכתבים בין קראם לגולדמן.³⁰ קראם סיפר לגולדמן על ארוחת ערב שבמהלכה ניהל שיחה ארוכה עם הנשיא טרומן בשאלת ארץ־ישראל. הנושא העיקרי שהעלה טרומן בשיחה נגע לעמדת ציוני ארצות־הברית כלפי הצעותיו של גולדמן. טרומן הוטרד במיוחד מכך שסילבר לא השתתף בפגישות שקיים גולדמן בווישינגטון. הוא שאל אם ההצעות שהעלה גולדמן אושרו ותואמו עם המוסדות הציוניים האמריקניים. קראם הדגיש ששאלות דומות עלו גם בשיחות עם כתבים בכירים של העיתון *New York Herald Tribune* ועם בכירים נוספים בממשל, כמו שר האוצר, שר המשפטים ושר המסחר. הוא ציין שהשיחות עם טרומן ואנשיו מלמדות, שהממשל יפעל בנושא ארץ־ישראל רק אם ראשיו ישוכנעו שרוב ציוני ארצות־הברית תומכים במהלכיו הפוליטיים.

שילובו של סילבר בתהליך הפוליטי בארצות־הברית היה אפוא הכרחי כדי לשכנע את הממשל שיהודי ארצות־הברית תומכים במדיניותו.³¹ גולדמן השיב לקראם כי הוא מבין את

שיתברר בהמשך, גולדמן קיים קשר הדוק עם פרנקפורטר ושיתף אותו במהלכיו הפוליטיים, ואילו אצ'יסון שימש מזכירו של פרנקפורטר בבית־המשפט העליון והיה מקורבו. אפשר אפוא להבחין במערך משולב של קשרים פוליטיים בין פרנקפורטר, אצ'יסון וגולדמן. עדות על הקשר ראו: דין וחשבון של בנימין אקצין, 20.3.1946, אצ"מ A123/432. אצ'יסון עצמו סיפר על קשריו ההדוקים עם פרנקפורטר והגדיר אותו חברו האינטימי. Acheson, *Present at the Creation*, pp. 169-170.

28. ראו: דבר, 4 במאי 1973; הארץ, 4 באפריל 1958; גולדמן, זיכרונות נחום גולדמן, עמ' 213-217.

29. מכתב מניומן אל ליפסקי, 9.8.1946, אצ"מ A123/120.

30. מכתב מקראם אל גולדמן, 27.8.1946, אצ"מ Z6/24.

31. שם. גולדמן סיפר בעצמו, בשלב מאוחר יותר, על השפעת מעמדו הציבורי של סילבר על אנשי הממשל. 'לא עשיתי בזמנו שום דבר עם ממשלת ארצות־הברית אלא רק הצעתי הצעה. הודעתי או לאצ'יסון שאנחנו מוכנים לדון על הצעה מעין זו, והוא אמר שהוא לא יוכל לעשות זאת, כי מחר ירים סילבר צעקה

רצונו של טרומן בחזית יהודית אחידה כדי למנוע את התקפותיו של סילבר עליו ועל מדיניותו. הוא גם הסכים עם קראם ששילובו של סילבר בפעילות הפוליטית בארצות-הברית עשוי לתרום רבות להשגת המטרות הציוניות. אך מנגד טען גולדמן, שסילבר לא קיבל את החלטות הנהלת הסוכנות היהודית והפיץ מידע שקרי בדבר נכונותו של גולדמן לקבל את תוכנית מוריסון-גריידי. לפיכך, הסביר גולדמן, שילובו של סילבר בפעילותו בווישינגטון היה פוגע קשות ביכולתו להשיג את מטרותיו.³²

קראם דיווח לניומן על התכתבותו עם גולדמן ואף תיאם עמו את חילופי המכתבים. ניומן התבקש לשמור בסוד את דבר קיומה של ההתכתבות ולדווח עליה רק לסילבר.³³ עולה אפוא שהן סילבר וניומן והן גולדמן קיימו מערכות קשרים מסועפות וחשאיות ולעתים צולבות עם גורמים בממשל האמריקני. ואולם לעומת גולדמן, עוצמתו הפוליטית של סילבר בארצות-הברית התבססה לא רק על מערכת קשרים זו, אלא בעיקר על מעמדו הציבורי ועל תמיכה רחבה של הקהילה היהודית ושל ציוני אמריקה. עוצמה ציבורית זו גרמה לכך שבגיבוש עמדתו בשאלת ארץ-ישראל היה הממשל חייב להתחשב במעמדו של סילבר וביכולתו להשפיע על ציבור הבוחרים היהודי.

ג. פריס

המאמצים להכשיל את שליחותו של גולדמן בווישינגטון חייבו את סילבר ואת ניומן לפעילות פוליטית לא רק בווישינגטון אלא גם בפריס, שם התכנסה כאמור הנהלת הסוכנות היהודית. במהלך הפעילות בפריס נרקם שיתוף-פעולה הדוק בין סילבר, ניומן ולואי ליפסקי (Lipsky), מנהיג ציוני אמריקני, נשיא ההסתדרות הציונית האמריקנית לאחר מפלת ברנדייס, אשר

שמכרו את מחצית ארץ-ישראל, ולכן צריכה האחריות להיות על ההנהלה, דברי גולדמן בהנהלת הסוכנות בירושלים, 11.12.1946, אצ"מ S100.

32. מכתב מגולדמן אל קראם, 10.9.1946, אצ"מ Z6/24. קראם השיב לגולדמן והסביר שהאחדות היהודית היתה חשובה לו מכול. משמעות האחדות היהודית היתה שילובו של סילבר בפעילות הציונית, בשונה מהדרך שנהג בה גולדמן. מכתב קראם אל גולדמן, 17.9.1946, אצ"מ Z6/24. חילופי המכתבים בין גולדמן לקראם דווחו לסילבר. סילבר ביקש למסור לקראם, שדבריו של גולדמן לא תאמו את המציאות. גולדמן פעל לבדו למרות הבטחתו לשתף פעולה עם סילבר. סילבר כתב: 'הוא נמנע מלשתף אותי במהלכו המדיניים בגלל שהיה מודע להתנגדותי המוחלטת למדיניותו', מכתב סילבר אל ניומן, 24.9.1946, אצ"מ A123/313.

33. מכתב מקראם אל ניומן, 17.9.1946, אצ"מ A123/324. כמו כן, מכתב התשובה של ניומן, שמסר על העברת חילופי המכתבים לסילבר; מכתב מניומן אל קראם, 23.9.1946, שם. אכן, מכתבו של קראם לגולדמן נמצא בין מסמכיו של סילבר. ראו: מכתב מקראם אל גולדמן, 27.8.1946, ארכיון סילבר. 2/233

בהיותו חבר ההנהלה השתתף בישיבה ופעל בפריס כנציגם של סילבר וניומן שלא נמצאו שם. תמיכתו של ליפסקי בסילבר היתה חשובה במיוחד בגלל היותו של ליפסקי אחד מתומכיו הנאמנים של וייצמן בארצות-הברית ובתנועה הציונית העולמית, והשלכותיה באו לידי ביטוי לאחר מכן בקונגרס הציוני ה"ב" שבו תמך ליפסקי בסילבר והפנה עורף לווייצמן.³⁴ ניומן פנה לליפסקי במכתב כאל שותף לנסיונות לסכל את מהלכיו הפוליטיים של גולדמן בפריס ובוושינגטון, הדגיש את הנזקים שגרמה שליחותו של גולדמן ותיאר את המאבק למען אי-קבלת תוכניתו של גולדמן בווינגטון.³⁵ מן המכתב עולה, שבד בבד עם פעילותו הדיפלומטית של גולדמן דאגו סילבר ואנשי מחנהו שרוב החברים האמריקנים בוועדת החקירה האנגלו-אמריקנית יפעלו למנוע את טרומן מלקבל את תוכנית הקנטוניזציה של מוריסון-גריידי.

ניומן בא לווינגטון על-פי דרישתו של קראם כדי לרכז את הפעילות נגד תומכי התוכנית. כדי למנוע את קבלת התוכנית הוא ניהל פעילות פוליטית מקיפה בקרב חברי קבינט, גורמים בעלי השפעה באמצעי התקשורת, בעלי תפקידים בכירים בממשל ובקרב אישים יהודים בעלי השפעה ציבורית וקשרים עם הממשל הדמוקרטי. ניומן סבר שפעולתם הנמרצת היתה אחת הסיבות המרכזיות שמנעו את קבלת התוכנית בידי הממשל האמריקני. לטענתו, ליפסקי ושאר משתתפי ישיבת ההנהלה בפריס לא היו ערים למשמעויות הפוליטיות שהיו לפעולתו של גולדמן בארצות-הברית ולא ידעו עד כמה היה הממשל קרוב לקבל את תוכנית מוריסון-גריידי.³⁶

במכתב אחר תיאר ניומן את הפעילות של כמה מחברי ההנהלה, במהלך הישיבה בפריס, נגד סילבר, שכללה בין השאר מסירת מידע מוטעה והדלפות מכוונות לאמצעי התקשורת שהציגו את סילבר כמנהיג קיצוני שאיננו מוכן להגיע לפשרה כלשהי בשאלת ארץ-ישראל. ניומן הציג את מתנגדיו של סילבר כיריבים משותפים שלו ושל ליפסקי וייחס את ההדלפות לגורמים המקורבים לבן-גוריון. אפשר לשער שאף שניומן לא טען שבן-גוריון תמך במהלכו של גולדמן בווינגטון הוא סבר שבן-גוריון ביקש לנצל את הפרשה כדי לפגוע במעמדו של סילבר כמנהיג ציוני ולהציגו כפוליטיקאי קיצוני שאינו יכול לקחת חלק בתהליכים הפוליטיים הסבוכים והעדינים העשויים להוביל להקמת מדינה יהודית. ניומן תקף את חוסר הנכונות של רוב חברי ההנהלה לאמץ הצעות שהעלו ליפסקי וישראל גולדשטיין, נשיא ההסתדרות הציונית האמריקנית בשנים 1943-1945, שהשתתף גם הוא בישיבה בפריס, לתיאום המהלכים הפוליטיים של ההנהלה עם מועצת החירום והתנגדות לשיגורו של גולדמן לווינגטון בגלל מערכת יחסיו המעורערת עם סילבר.³⁷

34. ראו למשל: מכתב ניומן אל סילבר, 4.11.1946, אצ"מ A123/313.

35. מכתב ניומן אל ליפסקי, 9.8.1946, ארכיון החברה ההיסטורית היהודית אמריקנית P22/1-672.

36. שם.

37. מכתב ניומן אל ליפסקי, 30.8.1946, שם. בנוגע להצעות גולדשטיין וליפסקי בישיבת הנהלת הסוכנות

בפריס ראו: פרוטוקול ישיבת הנהלת הסוכנות בפריס, 4.8.1946, אצ"מ S100.

כחלק מן הברית המתהדקת ושיתוף-הפעולה ביניהם פנה ליפסקי לניומן במברק בהול וביקש ממנו לצאת מיד לפריס ולהשתתף בדיוני ההנהלה כדי לחזק את תומכיו של סילבר. ניומן הבהיר שהוא מבין את דחיפות הנסיבות הפוליטיות שבבסיס דרישתו של ליפסקי, אבל בשל מגבלות טכניות והצורך לפעול בווישינגטון הוא לא יוכל להגיע לפריס לפני סיום מושב ההנהלה.³⁸ הוא המשיך ודיווח לליפסקי על פעולותיו של גולדמן בווישינגטון, שנגדו הן את הסיכומים בינו לבין סילבר והן את הצהרותיו של גולדמן במועצת החירום, והדגיש שאת המידע על המגעים של גולדמן עם פקידי ממשל בכירים קיבל סילבר לא מגולדמן אלא ממקורותיהם בווישינגטון. ניומן ביקש מליפסקי להביא עובדות אלה לידיעת שאר חברי ההנהלה ולפעול להפסקת פעילותו העצמאית של גולדמן בווישינגטון.³⁹ תגובתו של ליפסקי היתה מיידית. הוא פנה לגולדמן במברק ודרש ממנו הסברים לטענותיו של ניומן, וכמו כן דיווח לניומן על פעולותיו.⁴⁰

הצלחתו של סילבר באה לידי ביטוי ברור בפעולות הממשל האמריקני עם סיום ביקורו של גולדמן בארצות-הברית. טרומן הודיע במברק רשמי לקלמנט ריצ'רד אטלי (Attlee), ראש ממשלת בריטניה, שהוא דוחה רשמית את תוכנית מוריסון-גריידי. בד בבד הורה אצ'יסון לשגריר ארצות-הברית בלונדון להסביר לממשלת בריטניה שהתוכנית שהציג גולדמן בווישינגטון לא היתה תוכנית חדשה, אלא תוכנית מוריסון-גריידי בשינויים מזעריים בלבד. אצ'יסון ביקש מהבריטים לכלול את התוכנית במסגרת המשא-ומתן עם הערבים והיהודים, אך בלי שהציג אותה כהצעה אמריקנית רשמית.

המאבק שניהלו סילבר ותומכיו בממשל בתוכנית מוריסון-גריידי ובתוכנית גולדמן סיכל את האפשרות שטרומן יתמוך פומבית באחת מהן.⁴¹ עם זאת, הדבר לא מנע מאצ'יסון לפעול למען התוכנית בצניורות הדיפלומטיים החשאיים, כפי שמלמדות פניותיו לאטלי ובווין. כך מתבהר עוד יותר הישגו של סילבר: למרות התמיכה שהצליח גולדמן לגייס לתוכניתו בצמרת הממשל, עלה בידיו של סילבר, באמצעות הכוח הציבורי שעמד לרשותו, למנוע את הפיכתה לתוכנית רשמית וכך פגע קשות באפקטיביות הפוליטית שלה.

הצלחתו של סילבר לטרפד את שליחותו של גולדמן הקרינה על ההתרחשויות בקונגרס הציוני הכ"ב שהתכנס בבאזל בסוף קיץ 1946. העוצמה הפוליטית והיכולת הארגונית שהפגין סילבר במהלך מאבקו בגולדמן ביססו את מעמדו כמנהיג הציוני החשוב ביותר בארצות-הברית.

38. מכתב מניומן אל ליפסקי, 30.8.1946, שם.

39. מברק מניומן אל ליפסקי, 8.8.1946, ארכיון החברה ההיסטורית היהודית אמריקנית P22/1-672.

40. מברק מליפסקי אל ניומן, 8.8.1946, שם. ההשערה שלליפסקי שימש מקשר של סילבר וניומן בפריס מקבלת חיזוק ממברק ששלח סילבר אל ליפסקי. סילבר ביקש מליפסקי הבהרות בנוגע לשליחותו של גולדמן ומסר לו על מברק אחר ששלח אל בן-גוריון ובו ביקש הסברים בנוגע לשליחותו של גולדמן. מברק מסילבר אל ליפסקי, 3.8.1946, ארכיון סילבר 1/221.

41. המברקים אצל גנין, שליחות גולדמן (לעיל הערה 3), עמ' 249-250. ראו גם: אילת, המאבק על המדינה, עמ' 385-387.

קשריו של סילבר עם חוגי הממשל ומעמדו בציבור היהודי בארצות-הברית עשו את שיתוף-הפעולה עמו לחיוני להצלחת הפעילות הפוליטית הציונית בארצות-הברית. גם בן-גוריון הכיר בכך שכשלונו של גולדמן הצביע על עוצמתו של סילבר, וכי במציאות הפוליטית של שנת 1946 לא היה אפשר לפעול בזירה האמריקנית בלי סילבר. מאחר שלא היה מסוגל לפעול בארצות-הברית בלי סילבר ועל אף המאבק המתמשך בינו לבין סילבר וניומן במהלך שנות הארבעים, דחה בן-גוריון את התפטרותו של סילבר בעקבות שליחותו של גולדמן לארצות-הברית.⁴²

ואמנם כפי שהתגלה במהלך ההכנות לקונגרס הכ"ב ובכינוס עצמו, נאבק בן-גוריון לצמצם את עוצמתו הפוליטית של סילבר בתנועה הציונית, אבל הוא הכיר בצורך לשלבו במרכז המערכת הציונית, בתנועה הציונית העולמית בכלל, ובארצות-הברית בפרט עד להקמת מדינת ישראל.

ד. הזירה הציונית

פרשת שליחותו של גולדמן בארצות-הברית השפיעה גם על תוכניותיו הפוליטיות של סילבר. הצלחתו למנוע את קבלת תוכנית מוריסון-גריידי בידי הממשל הושגה במאמץ רב. פעילותו העצמאית של גולדמן פגעה בסילבר והבהירה את הנזקים העלולים להיגרם למעמדו מפעילות פוליטית ציונית המתבצעת בזירה האמריקנית בידי גורמים יריבים בלי תיאום אתו ובניגוד להשקפתו. לפיכך, במגעיו עם בן-גוריון לפני הקונגרס הכ"ב ובמהלכו דרש סילבר לקבל שליטה מלאה על הפעילות הפוליטית הציונית בארצות-הברית.

הלקחים של סילבר מפרשת גולדמן באו לידי ביטוי בן השאר במכתבו ללואי סגל (Segal), מראשי מפלגת פועלי-ציון בארצות-הברית והאיחוד העולמי, שעל אף השתייכותו לפועלי-ציון בארצות-הברית היה מקורב לסילבר. סגל פעל כשליח שהעביר את המכתב לבן-גוריון כחלק מהמגעים בין סילבר לבן-גוריון ערב הקונגרס הציוני הכ"ב.⁴³ במכתב טען סילבר שהפעילות הפוליטית שפעלה הנהלת הסוכנות היהודית באמצעות גולדמן בארצות-הברית

42. ראו מכתב בן-גוריון לסילבר, 1.10.46, ארכיון בן-גוריון, המכון למורשת בן-גוריון (אב"ג). אליהו אפשטיין (לעתיד אילת), איש המחלקה המדינית של הסוכנות ונציגה הבכיר בווינגטון בשנים 1945-1948 ולימים השגריר הראשון של ישראל בווינגטון, הציג את הדעה שצריך לעשות כל שאפשר כדי למנוע את התפטרותו של סילבר מראשות ועד החירום בגלל הנזק הכבד לפעילות הפוליטית הציונית שייגרם אם תיפסק פעולתו של סילבר, במיוחד מכיוון שסילבר היה קרוב לחוגי המפלגה הרפובליקנית וקיים יחסי חברות הדוקים עם כמה מראשי המפלגה. קשרים אלה היו חשובים במיוחד משום שרוב ההנהגה הציונית בארצות-הברית היתה מזוהה עם המפלגה הדמוקרטית. ראו: Eliahu Elath, *Zionism at the UN: A Diary of the First Days*, Philadelphia, PA 1976, pp. 280-281

אל גולדמן ברוח זו, 25.9.1946, אצ"מ K11/312.

43. מכתב מסילבר אל לואי סגל, 9.9.1946, אצ"מ A123/207.

נסתיימה בכישלון מוחלט ולא הביאה לידי כך שהממשל האמריקני יציג את תוכנית החלוקה כהצעה רשמית שלו. נוסף על כך, פעילותו של גולדמן גרמה שהממשל בארצות-הברית הבין שהנהלת הסוכנות היהודית מוכנה לחלוקת ארץ-ישראל, ולכן הסכמה לחלוקה לא תהווה ויתור ציוני אלא נקודת פתיחה במשא-ומתן הפוליטי בעתיד. מצב זה צמצם את יכולת התמרון הציונית וחייב מאמץ מדיני יוצא דופן בארצות-הברית כדי להשיג תמיכה אמריקנית לפחות בחלוקה, ולא בפחות מכך, מכיוון שטרומן יכול לנצל את ההסכמה הציונית לחלוקה כדי להציע הרבה פחות.⁴⁴

סילבר הדגיש, שכדי להצליח בפעילות הפוליטית בווישינגטון אסור שאת הפעילות בווישינגטון ינהלו שני גופים שונים המנסים לטרפד זה את פעילותו של זה. סילבר ראה בנזק שגרם, לדעתו, גולדמן חיזוק נוסף להשקפתו שאת הפעילות הפוליטית בווישינגטון צריכה לנהל מועצת החירום, וגם הסוכנות היהודית ונציגייה לא צריכים לפעול באופן עצמאי אלא באמצעות מועצת החירום. לכן הוא דרש שגולדמן יחדל מכל פעילות פוליטית בווישינגטון, ולדעתו מן הראוי למנוע ממנו לפעול גם בזירה האירופית. הוא הדגיש כי התעלמותו של גולדמן מהמוסדות הציוניים האמריקניים במגעיו עם הממשל פגעה פגיעה קשה במעמדה של הציונות האמריקנית וביכולתם של מנהיגייה להשפיע על אנשי מפתח בממשל. בעקבות פעילותו של גולדמן יכלו אלה לטעון שההנהגה הציונית האמריקנית לא ייצגה את התנועה הציונית העולמית.⁴⁵

סילבר הסביר שתיקונו של מצב זה דורש יותר מצעדים ארגוניים. בדומה לטענות שהעלה ניומן במכתבו לליפסקי, שהוזכר קודם לכן, טען סילבר שההנהלה הציונית היתה צריכה לחדול מלתאר את המנהיגים הציוניים האמריקנים כ'קיצונים', להתנער מכך בפומבי ולהבהיר, שמועצת החירום והעומדים בראשה ייצגו את התנועה הציונית כולה. הכרזה כזאת היתה הכרחית כדי שלא ליצור את הרושם שההנהלה הציונית מתעלמת מציוני ארצות-הברית, ומאפשרת בכך לממשל שלא להתייחס לדרישות שהעלתה בפניו ההנהגה הציונית האמריקנית.⁴⁶ בן-גוריון השיב ישירות למכתבו של סילבר לסגל וציין: 'אני כותב לך עברית ובלי מכונת-כתיבה, כי אני רוצה לשוחח אתך מלב ללב'.⁴⁷ באשר לטענותיו של סילבר כלפי

44. נושא זה הודגש בידי סילבר בקו בגוף המכתב. מכתב מסילבר אל סגל, 9.9.1946, שם.

45. גם בישיבת מועצת החירום הציג סילבר את הצורך בחזית מאוחדת בפעילות הפוליטית בווישינגטון. הוא דרש לשנות את דפוסי העבודה שיצרו חלוקה בין מועצת החירום לבין הסוכנות היהודית ולרכו את כל הפעילות הפוליטית בידי מועצת החירום. דברי סילבר בישיבת מועצת החירום, 10.9.1946, ארכיון סילבר 1/89.

46. מכתב מסילבר אל סגל, 9.9.1946, שם.

47. מכתב מבן-גוריון אל סילבר, 1.10.1946, יומן בן-גוריון, אב"ג. מכתבו של בן-גוריון היה חלק מנסיון הידברות מתמשך בין סילבר לבן-גוריון. בן-גוריון ציין שמכתבו בא בהמשך לפגישתו עם סילבר במלונו בניו-יורק. מכתב הרי שפירו (מתאם הפגישה) אל סילבר, 12.7.1946, ארכיון סילבר 1/243.

גולדמן טען: 'איני יודע - וגם איני חושב שזה מכריע כל כך - את כל הפרטים של השיחות והפגישות של גולדמן בניו-יורק ובוושינגטון, ואיני רוצה לעשות עצמי שופט. יתכן שבקרתך צודקת אבל גם אז חשבנו כלנו שאין יסוד להתפטרותך ושאסור לך להתפטר בשעה כזו'.⁴⁸ בן-גוריון דחה את דרישותיו של סילבר לקבלת אחריות כוללת לפעילות הפוליטית בארצות-הברית. הוא טען שהשאלה הארגונית 'טפלה' לעומת המאבק המתמשך עם בריטניה והדגיש שכיהודי וכציוני אין הוא יכול בעיקרון לקבל את דעתו של סילבר שרק נציג ציוני ארצות-הברית ולא שליח הסוכנות היהודית יוכל לנהל משא-ומתן עם הממשל האמריקני.⁴⁹ אף שדחה את דרישותיו של סילבר עמד בן-גוריון על המשותף בין שניהם בעניין היחס לבריטניה ובנוגע לצורך להתאים את המדיניות הציונית למציאות של שנת 1946. בסיום המכתב הדגיש בן-גוריון את הצורך בתיאום ובשיתוף-פעולה בינו לבין סילבר כדי לחולל שינוי במדיניות הציונית: 'נראה לי שיש לעשות מלאכה לא קלה זו עוד לפני הקונגרס - למען שהקונגרס יוכל לפעול, והוא יוכל לפעול אם האנשים האחראיים בתוכנו יוכלו לחשוב את מחשבת התנועה לפני כך'.⁵⁰ בן-גוריון הדגיש במיוחד את השקפתו בדבר כפיפותם של ציוני ארצות-הברית למוסדות התנועה הציונית ואת ההכרח לנהל פוליטיקה ציונית אחידה. אף שהציג חוסר שביעות רצון מפעילותו הפוליטית של גולדמן לאחר הכינוס בפריס, התעלם בן-גוריון כמעט לחלוטין מהאשמותיו של סילבר שגולדמן פעל בווישינגטון למען תוכנית מוריסון-גריידי.⁵¹ בן-גוריון לא נדרש במכתבו למידע שהעבירו לפריס סילבר ומקורביו וכתב על שליחותו של גולדמן בווישינגטון בצורה מעורפלת שאינה מבהירה לגמרי עד כמה היה מודע למעשיו האמיתיים של גולדמן בווישינגטון כשליח הסוכנות היהודית:

בפעל לא יצא בדיוק כפי שרצינו, ואיני מאשים שום איש בכך, ויתכן שהבחנה הדקה שלנו [בין הסכמה ציונית לתוכנית החלוקה לבין הבהרה שהציונים יסכימו להצעת חלוקה אם זו תוצע להם, ז"ש] לא היתה אפשרית מלכתחילה, ואיני רואה אסון רב בדבר, כי בכל זאת הושג משהו: (א) הישג שלילי: הנשיא מנע תמיכתו מתכנית גריידי (מוריסון). (ב) הישג חיובי: הנשיא וה-S.D. [מחלקת המדינה] תמכו בעיקרון של מדינה יהודית. איני מגזים בערך שני ההישגים האלה, כי אין הממשלה האמריקנית (בכל

48. בן-גוריון דחה בעצם את דרישותיו של סילבר בנוגע להפסקת פעילותו הפוליטית של גולדמן בארצות-הברית וציין את הנקודות החיוביות בשליחותו בארצות-הברית: מניעת תמיכתו של טרומן בתוכנית גריידי ותמיכת הממשל בעיקרון של מדינה יהודית. מכתב מבן-גוריון אל סילבר, 1.10.1946, יומן בן-גוריון, אב"ג.

49. בן-גוריון הדגיש: 'הציונות היא ענינם של יהודי כל העולם, ובא-כוח העם היהודי (הוא יכל להיות אמריקני והוא יכל להיות שויצרי, אם הוא מתאים לכך) רשאי וחייב להופיע בכל שעת צורך בפני הממשלה האמריקנית'. מכתב בן-גוריון, שם.

50. שם. ההדגשות במקור.

51. שם.

אופן, לא ממשלה זו) מכרעת והדבר תלוי בלונדון, אבל נכון הדבר שיכול היה להיות יותר גרוע, והפעולה המדינית יותר משהיא מצליחה להביא טוב שומה עליה למנוע הרע [...]'.⁵²

בחירתו של בן-גוריון לעמעם את העובדה שגולדמן פעל בווישינגטון בניגוד להנחיות ההנהלה הציונית מעניינת ודורשת מחקר נוסף, החורג מגבולות מאמר זה. מסמכיהם של סילבר, בן-גוריון וגולדמן מראים שגולדמן פעל בווישינגטון באופן עצמאי ולא בהתאם להוראות מפריס, אבל לא מלמדים על מהות היחסים בין בן-גוריון לגולדמן בהקשר הזה והסיבות ליחסו הסלחני והסבלני של בן-גוריון לפעולותיו העצמאיות של גולדמן בווישינגטון, כפי שבא לידי ביטוי במכתבו של בן-גוריון לסילבר.⁵³

ביחד עם חילופי המכתבים פעל סילבר לבניית מערכת הסדרים שתבטיח את מעמדו הפוליטי בקרב ציוני ארצות-הברית, כלפי הממשל האמריקני ובתנועה הציונית העולמית, והוא הגביר את מאמציו לקראת הקונגרס הציוני הכ"ב. שליטה בפעילות הפוליטית הציונית בארצות-הברית היתה עשויה למנוע נסיונות לקדם תוכניות מנוגדות לקו של סילבר או לפחות להקשות על כך, בדומה למה שהתרחש בפרשת גולדמן ותוכנית מוריסון-גריידי. סילבר ראה בפעילותו של גולדמן בארצות-הברית סכנה חמורה כל-כך עד שנטרולו תפס מקום מרכזי בהסדרים הפוליטיים והארגוניים שהוא חתר לכונן בעקבות הקונגרס. ואמנם בקונגרס הכ"ב נבחר סילבר לחבר הנהלת הסוכנות היהודית ולראש האגף האמריקני של ההנהלה, בד בבד עם הוצאתו של גולדמן מארצות-הברית והצבתו באירופה. מינויו של סילבר לנציג רשמי של ההנהלה בארצות-הברית הקל את מגעיו עם הממשל וביסס את מעמדו כנציג רשמי של התנועה הציונית העולמית ולא רק כמנהיג ציוני אמריקני.

ה. אפילוג

פרשת שליחותו של גולדמן לארצות-הברית בשנת 1946 היא מקור חשוב לבחינת הסוגיה של ניהול פוליטיקה יהודית-ציונית בארצות-הברית לאחר השואה ומלחמת העולם השנייה. באוטוביוגרפיה שלו, שלא פורסמה, עסק סילבר בשאלה עד כמה מעמדו בבית הלבן השפיע על יכולתו לפעול למען התנועה הציונית ודחה את הדעה הרווחת, שמעמדו של

52. שם. גנין אימץ את השקפתו של בן-גוריון וקבע בסיכום מאמרו ששליחותו של גולדמן הצליחה למנוע את קבלת תוכנית מוריסון-גריידי. גנין, שליחות גולדמן (לעיל הערה 3), עמ' 256.

53. ייתכן שבן-גוריון בחר לעמעם את מלוא המשמעות של פעילות גולדמן בווישינגטון מכיוון שיכולתו של גולדמן לפעול בניגוד להנחיותיו פגמה במעמדו של בן-גוריון כמנהיג ציוני. כמו כן, אפשר לשער שהצלתו של סילבר, ולא של בן-גוריון, לטרפד את תוכניתו של גולדמן לא היתה נוחה לבן-גוריון שראה בסילבר מתחרה על ההנהגה הציונית, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בקונגרס הציוני הכ"ב.

מנהיג ציוני אמריקני נקבע בהתאם לקשריו הטובים בבית הלבן – משמע שכלל שהוא אישיות רצויה יותר בבית הלבן מעמדו משתפר, ולהפך. לאחר שנבחר טרומן לנשיאות בשנת 1948 נחלש מעמדו שלו בתנועה הציונית העולמית מכיוון שהיה אישיות לא רצויה בבית הלבן; לעומת זאת, כאשר נבחר דווייט אייזנהואר (Eisenhower) הרפובליקני לנשיא בשנת 1952, הוא נחשב שוב לבעל עוצמה פוליטית.

סילבר שלל תפיסה זו וטען שגורמים אישיים לא עיצבו את מדיניות החוץ האמריקנית. לדבריו, הישגיו הפוליטיים לטובת התנועה הציונית ומדינת ישראל היו משמעותיים הרבה יותר בימי נשיאותו של טרומן אף-על-פי שהוגדר אישיות לא רצויה בבית הלבן, וכי לקשריו הטובים עם ג'ון פוסטר דאלס (Dulles), מזכיר המדינה בממשלו של אייזנהואר, היתה השפעה פחותה על מדיניות החוץ האמריקנית משהיתה לפעולתו בימי טרומן.⁵⁴

דוגמה אחרת להישגיו הפוליטיים של סילבר בשנת 1946, נוסף על אירועי שליחותו של גולדמן, אפשר למצוא בפרשת הדין-וחשבון של ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית. ב-6 באוקטובר 1945 נוסחה במשרד החוץ הבריטי הטיוטה הראשונה של התוכנית להקים ועדת חקירה אנגלו-אמריקנית. זמן קצר לאחר שאושרה התוכנית במשרד החוץ הבריטי היא הוצגה לפני הממשל האמריקני. ב-13 בנובמבר, לאחר מגעים פוליטיים אינטנסיביים בווישינגטון ובלונדון, פורסם מינוי הוועדה. בסמכות הוועדה היה לחקור את התנאים המדיניים הכלכליים והחברתיים בארץ-ישראל ואת השפעתם על ההגירה וההתיישבות היהודית ועל שאר תושבי הארץ. כמו כן הוסמכה הוועדה לבחון את מצב יהודי אירופה ולאמוד את מספר היהודים שהיו מעוניינים להגר לארץ-ישראל או לארצות אחרות. הוועדה האנגלו-אמריקנית נבדלה מוועדות חקירה אחרות שעסקו בשאלת ארץ-ישראל בכך שבפעם הראשונה לא היתה שאלת ההגירה היהודית נתונה רק בידי בריטניה. הוועדה שמעה עדויות בארצות-הברית, בבריטניה, במחנות העקורים באירופה, במצרים ובארץ-ישראל, ופרסמה את הדין-וחשבון שלה בסוף אפריל 1946 ובו המלצות מדיניות כלליות והנחיות לביצוע מיד, והחשובה שבהן היתה בעניין עלייה מידית של מאה אלף עקורים כדרישת טרומן – ממשלת בריטניה דחתה הנחיה זו והציבה תנאים להסכמתה לחידוש העלייה.⁵⁵

54. סילבר, טיוטה לאוטוביוגרפיה שלא פורסמה, 1963 (ולא תאריך מדויק), ארכיון סילבר 7/3. הצלחתו של סילבר להשפיע על מדיניות הממשל האמריקני, למרות היותו אישיות לא רצויה בבית הלבן, באה לידי ביטוי בולט במאמץ להשפיע על טרומן וממשלו לתמוך בתוכנית החלוקה של האו"ם, ואחר-כך להכיר במדינת ישראל. ראו: Ian J. Bickerton, 'President Truman's Recognition of Israel', *American Jewish Historical Quarterly*, 1-4 (1968), pp. 173-240; William F. Levantrosser, (ed.), *Harry S. Truman: The Man from Independence*, New York 1986, pp. 37-65 המאבק בין טרומן וסילבר ראו: David McCullough, *Truman*, New York 1992, pp. 598-599.

55. המלצות נוספות של הוועדה היו: ביטול הגבלות הספר הלבן על מכירת קרקע ליהודים, דחיית התביעות הציוניות בארץ-ישראל ודחיית ההנחה שעלייה לארץ היא הפתרון היחיד לבעיית היהודים. הוועדה קבעה שארץ-ישראל צריכה להתפתח לקראת עצמאות במסגרת דו-לאומית. הוצע להעביר את ארץ-ישראל לחסות האו"ם, ובריטניה תשמש נאמן מטעמו. לאחר סיום עליית ה-100,000 תוכרע כמות המהגרים

סילבר התנגד להמלצות ועדת החקירה אך ראה חשיבות רבה במסקנותיה. הוא ביקש למנוע תגובה מוקדמת ולא מתואמת של ארגונים יהודיים מקומיים בארצות-הברית ודרש שהמוסדות הציוניים בארץ-ישראל יגיבו על הדין-וחשבון רק לאחר התייעצות מוקדמת עם ההנהגה הציונית האמריקנית. סילבר ציין כי אף שבדרך-כלל נמנעו ראשי המוסדות הציוניים מהתייעצויות אפילו עם החברים האמריקנים בהנהלת הסוכנות היהודית, חשיבות העניין חייבה במקרה הזה תגובה ציונית מתואמת.⁵⁶ כפי שיתברר להלן, דרישתו של סילבר לתגובה מתואמת נועדה לאפשר לו חופש פעולה במגעיו עם הממשל בנושא ועדת החקירה ולמנוע מצב שהצהרות מוקדמות בארצות-הברית או בארץ-ישראל יפגעו בחופש פעולה זה.

בעקבות פרסום הדוח ביקש ג'יימס מקדונלד (Macdonald), לשעבר נציב עליון של חבר הלאומים לענייני פליטים מגרמניה, חבר ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית ושגרירה הראשון של ארצות-הברית בישראל, להיפגש עם סילבר כדי למסור לו על החשש בממשל מפני ההשפעות של תגובתו השלילית של סילבר על הדוח.⁵⁷ סילבר הסביר לו את סיבות התנגדותו למסקנות הוועדה, שהוא הגדירן רעות ועצובות. מקדונלד הדגיש מנגד, שלדעתו אפשר לראות בדין-וחשבון הישג לתנועה הציונית, שכן הבריטים רצו בדוח גרוע בהרבה. בתגובתו על חששות הממשל מפני תגובתו על הדוח הבהיר סילבר שהוא יקבע את עמדתו לאחר שתפורסם הצהרת הנשיא בנוגע למסקנות הוועדה ובהתאם לתוכנה. הוא דרש שהנשיא יצהיר על תמיכה בעלייה מידית של 100,000 ובביטול הגבלות הספר הלבן. טרומן היה אמור להבהיר ששאר המלצות הוועדה בנוגע להסדרים המדיניים של שאלת ארץ-ישראל ייבחנו בעתיד.⁵⁸

הפגישה עם מקדונלד היתה ראשונה במערכת אינטנסיבית של מגעים בין סילבר לנציגיו של טרומן. באותו היום נפגש סילבר עם קראם, שהיה מעורב גם בפרשת שליחותו של גולדמן, וגם הוא טען שגורל דוח הוועדה נתון בידיו של סילבר. סילבר חזר ומסר לקראם את עמדתו על דרך התגובה הרצויה של טרומן. קראם הסכים לכך כנציגו של הנשיא, וסילבר וניומן חיברו והעבירו אליו נוסח מפורט של ההצהרה שטרומן צריך לפרסם.⁵⁹ המגעים להשגת נוסח הצהרה מוסכם נמשכו למחרת. קראם נפגש עם טרומן והתבקשה מעורבותו של

בהתאם לקריטריונים של כוח קליטה כלכלי בפקוחו של הנאמן. הוועדה מתחה ביקורת על הפער הכלכלי בין היהודים לערבים בארץ-ישראל והציעה שכל ניסיון לארגן עלייה לא חוקית או להתנגד להמלצות ידוכא בכוח. על הוועדה בראי ספרי הזכרונות של חבריה ראו: בארטלי קראם, מאחורי פרגוד המשי, ירושלים תש"ז; ריצ'ארד קרוסמן, שליחות ארץ-ישראלית, מרחביה 1947.

56. מכתב מסילבר אל וייז, 12.4.1946, אצ"מ A243/132.

57. תיאור פגישה עם מקדונלד ביומנו של סילבר, 28.4.1946, ארכיון סילבר 2/486. מכתב של גולדמן מלמד שגם בתוך הממסד הציוני בשנת 1946 לא הכירו ביכולתו של סילבר לשתף פעולה ולהשיג הישגים פוליטיים תוך כדי שיתוף-פעולה עם הממשל. מכתב מגולדמן אל וייז, 18.4.1946, אצ"מ A243/124.

58. יומן סילבר, 27.4.1946, ארכיון סילבר 2/486.

59. תוכן הפגישה עם קראם ביומנו של סילבר, 28.4.1946, שם.

דויד נייילס, עוזרו של הנשיא רוזוולט לענייני מיעוטים שבתוקף תפקידו טיפל גם בנושא היהודי, וממשרדו נוהלו שיחות טלפון ארוכות בנושא עם סילבר. בסופו של דבר הגיעו הצדדים לנסוח מוסכם של ההצהרה, וזה הוצג במועצת החירום. טרומן פרסמו ב־30 באפריל.⁶⁰ ההסכמה בין סילבר לטרומן באה לידי ביטוי בדרשה שנשא סילבר בקליבלנד. סילבר תקף בחריפות את דוח ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית, אך הבחין הבחנה ברורה בין המלצות הוועדה לבין תגובתו של הנשיא טרומן על ההמלצות והגדיר את עמדת הנשיא כעמדה הטובה ביותר שהיה אפשר לנקוט בנסיבות הפוליטיות של שנת 1946.⁶¹

המגעים הפוליטיים בין סילבר לנציגי הממשל בשתי הפרשות שהוזכרו – שליחותו של גולדמן וועדת החקירה האנגלו-אמריקנית – מלמדים שאף-על-פי שסילבר נחשב לדמות לא אהודה בווינגטון, לא הפריע הדבר לשיתוף-פעולה נקודתי בין הצדדים. יש להניח שטרומן הכיר בעוצמתו של סילבר בקרב ציוני ארצות-הברית וחשש שהתנגדות פומבית שלו למסקנות ועדת החקירה תגרום לתגובה דומה של הציבור היהודי ועלולה אף לבוא לידי ביטוי בבית הנבחרים ובסנאט. מן העבר האחר, סילבר לא היה מנותק מן המתרחש בווינגטון. היו לו קשרים ענפים עם מקצת אנשי הממשל והוא ניצל את מעמדו כדי להשפיע על המדיניות האמריקנית, ובמקרה של דוח הוועדה מהלכיה תואמו אתו מראש.

השקפותיו של סילבר על היחסים עם הבית הלבן היו יוצאות דופן בהנהגה הציונית. בדיון שנערך בהנהלת הסוכנות בפרשת הצעות ההחלטה הדגיש בן-גוריון את החשיבות הרבה של הקשר האישי בין מנהיג הציונות האמריקנית לנשיא ארצות-הברית.⁶² ישראל גולדשטיין, אדם קרוב פוליטית לסילבר, קבע כי המשך היחסים הידידותיים עם הבית הלבן חיוני לציוני ארצות-הברית ולתנועה הציונית בכלל. הוא הצביע על הנזקים שגרמו היחסים הקשים בין סילבר לבית הלבן והציג כרצויים את יחסי הקרבה והידידות בין יריבו של סילבר, המנהיג הציוני האמריקני סטיפן וייז, לבין מחלקת המדינה והנשיא רוזוולט. גם חיים וייצמן נשיא ההסתדרות הציונית התנגד לדפוס היחסים של סילבר עם הבית הלבן ושאל בהקשר של מאבקים בין סילבר לממשלו של רוזוולט בשנת 1944: 'מדוע צריך היה לנסות את האלים?'⁶³ לעומתם טען סילבר, שהחלטותיהם של הנשיא ושל מחלקת המדינה התקבלו משיקולים פוליטיים ובלי קשר ליחסי קרבה אישיים. הוא סבר שהיה סיכוי טוב יותר שהממשל האמריקני יפעל למען התנועה הציונית בגלל חשש מפגיעה אלקטורלית.

עוצמתו הפוליטית והציבורית של סילבר בזירה האמריקנית כפי שהתגלתה בפרשת שליחותו של גולדמן ובפרשת ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית היא תולדה של מצב פוליטי

60. תוכן שיחות הטלפון ממשרדו של נייילס, 29.4.1946, שם.

61. דרשה של סילבר בנוגע לחייו-וחשבון של ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית, 12.5.1946, שם.

62. בן-גוריון בישיבת הנהלת הסוכנות היהודית בירושלים, 4.2.1945, אצ"מ S100.

63. הצהרה פומבית של ישראל גולדשטיין, 1945, אצ"מ A375/67. על השקפתו של וייצמן ראו מכתבו אל וייז בתוך: Chaim Weizmann, *The Letters and Papers of Chaim Weizmann*, 11, Jerusalem, 1975, pp. 258-259

ייחודי. האצת הדיונים על פתרון שאלת ארץ-ישראל התנהלו במקביל להתעצמותו של המאבק הבין-מפלגתי בארצות-הברית וצמצום הפערים בין הדמוקרטים לבין הרפובליקנים לאחר פטירתו של רוזוולט ומינויו של טרומן לנשיא. מציאות פוליטית זו הגדילה את חשיבותו של הקול היהודי כאשר מנהיגים ציונים ופוליטיקאים אמריקנים כאחד הניחו שיותר מתמיד הקול היהודי יכול להשפיע על תוצאות הבחירות בארצות-הברית. יש להבין קביעה זו במיוחד לנוכח ההנחה שרווחה במערכת הפוליטית האמריקנית במחצית השנייה של שנות הארבעים בנוגע לקול היהודי. יהודים ולא יהודים סברו שלאחר השואה היה הציבור היהודי בארצות-הברית מוכן לפעול פוליטית כקבוצה אתנית הנאבקת למען הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל למרות החשש מביקורת בדבר נאמנות כפולה, או חמור יותר – האשמות שפעילותם למען הקמת מדינה יהודית במזרח התיכון נובעת ממניעים אתניים צרים ועלולה לפגוע באינטרסים האמריקניים במזרח התיכון.

ואכן על אף נכונותם של היהודים לפעול למען אינטרסים ציוניים בארצות-הברית העדיפו מנהיגים ציונים אמריקנים וסילבר בכלל זה פעולה פוליטית שקטה, מאחורי הקלעים. פעולתם התנהלה לאור ההנחה בדבר קיומם של דפוסי הצבעה יהודיים ייחודיים, אבל הם הקפידו שלא להכריז על עובדה זו בגלוי. פעילותו של סילבר בפרשת גולדמן היא דוגמה מושלמת לדפוס הפעילות הזה. במציאות הפוליטית של שנת 1946, דיפלומטיה אישית ופעולה בקרב גורמים בממשל האמריקני, כפי שקיים גולדמן, היו רק חלק ממרכיב העוצמה הפוליטית והציבורית. חשוב לא פחות היה המעמד יוצא הדופן שהיה לסילבר בקרב ציבור הבוחרים היהודים, שעשה אותו לגורם שהיו חייבים להתחשב בו במערכת הפוליטית האמריקנית.⁶⁴ השילוב בין מעמד איתן בקרב הציבור היהודי ומערך קשרים נרחב במערכת הפוליטית האמריקנית הפך את סילבר לדמות החשובה ביותר במערכת הציונית בארצות-הברית ואפשר לו לסכל את מהלכו של גולדמן.⁶⁵ הצלחתו של סילבר מסמנת עידן חדש

64. נושא יחסם של יהודי ארצות-הברית לממשל הדמוקרטי עלה במכתבו של קראם אל רוברט האניגאן (Hannegan), יושב-ראש הוועדה הארצית של המפלגה הדמוקרטית וידידו ותיק של טרומן. קראם הציע שטרומן יקרא בהצהרה פומבית להתחלה מידית של עליית העקורים מאירופה לארץ-ישראל ויפעל לזירוז המגעים הדיפלומטיים בלונדון בנושא ארץ-ישראל. פעילות כזאת היתה יוצרת חזית אחידה בארצות-הברית והנשיא היה זוכה בתמיכתם של חמישה מיליון אזרחים יהודים אמריקנים, שבעת כתיבת המכתב לא היו מרוצים ממדיניות הממשל. מכתב קראם לרוברט האניגאן, 1.10.1946, אצ"מ Z5/1154, אצ"סון סיפר שהאניגאן פעל למען מדיניות פרו-ציונית של רוזוולט בגלל רצונו להבטיח את תמיכת הקול היהודי. ראו: Acheson, *Present at the Creation*, pp. 168-169.

65. שליטתו של סילבר על ציבור הבוחרים היהודי והאפשרות לשימוש בגורם זה נגד הממשל נרמזו במכתבו של סילבר אל קראם. סילבר ציין שהממשל האמריקני עדיין בטוח בתמיכת ציבור הבוחרים היהודי, אבל הדגיש שהוא היה רוצה לראות את יהודי ארצות-הברית כאופוזיציה פעילה ואגרסיבית הרבה יותר כלפי מדיניות הממשל בשאלת ארץ-ישראל. דבריו של סילבר היו איום מוסווה והצהרה על נכונותו להשתמש בעוצמתו הציבורית נגד הממשל. מכתב סילבר אל קראם, 6.9.1946, ארכיון סילבר 2/307. על פעילותו

בניהול הפוליטיקה הציונית והיהודית בארצות-הברית, עידן שחייב שילוב של פעילות פוליטית חשאית עם מאבק למען תמיכת דעת הקהל היהודית והלא-יהודית, כל זאת תוך כדי הכרה בעובדה שיהודי ארצות-הברית נכונים לעתים לפעול כקבוצה אתנית המנהלת פוליטיקה אתנית למען אינטרסים ציוניים מחוץ לגבולות ארצות-הברית.

לבסוף, בחינת אירועי שליחותו של גולדמן מהווית הציונית האמריקנית מאפשרת לשרטט את מפת מאבקי הכוחות בתנועה הציונית במחצית השנייה של שנות הארבעים. בשנים אלה חל שינוי משמעותי בחלוקת הכוחות הפוליטיים ובמבנה קבוצת המנהיגים בתנועה הציונית העולמית. היחלשותו הפוליטית של וייצמן בעקבות מצב בריאותו הרעוע, הקרע בינו לבין חלקים גדולים של היישוב בארץ-ישראל, הנהגתו ויחסו לבריטניה, במקביל להתחזקותם של סילבר והמרכז הציוני בארצות-הברית מחייבים הערכה מחדש של המציאות הפוליטית במחצית השנייה של שנות הארבעים. בשנים אלה לא היה אפשר להמשיך ולהגדיר את המאבק בין וייצמן לבין בן-גוריון כציר היחיד של המערכת הפוליטית הציונית. האירועים בשנת 1946 מלמדים, שבשונה משנות השלושים ומתחילת שנות הארבעים אפשר לזהות את 'קבוצת סילבר' כקבוצה פוליטית מגובשת בעלת שאיפות להפוך לגורם פוליטי וציבורי משמעותי בתנועה הציונית בכלל ולא רק בזירה האמריקנית. תמיכתם של ליפסקי ושל חלק ניכר ממנהיגות ארגון 'הדסה' בסילבר בפרשת שליחותו של גולדמן ובקונגרס הציוני הכ"ב מלמדת שחלק מתומכיו של וייצמן, לפחות בזירה האמריקנית, ייתכן שמשום שהיו מודעים להיחלשותו הפוליטית של וייצמן, בחרו להעביר את תמיכתם לסילבר כקוטב פוליטי שריכוז את מתנגדיו של בן-גוריון בתנועה הציונית.⁶⁶

פרשת שליחותו של גולדמן היא קצה קרחון של יריבות פוליטית ואישית חריפה בין סילבר לבן-גוריון. שני המנהיגים הציונים פעלו במשותף למען הקמת מדינה יהודית לאחר השואה, אבל נחלקו במגוון רחב של סוגיות יסוד שעתידות להשפיע על עיצוב המדינה היהודית העתידה לקום, החל במאבק על מהותה של התנועה הציונית לאחר הקמת המדינה ועד אי-הסכמה על דרכי שילובה של המדינה היהודית במאבק הבין-גושי המתפתח. אפשר לשער שהמאבק בין סילבר לבין בן-גוריון הועצם משום שבן-גוריון ומתנגדיו כאחד העריכו שסילבר הוא הדמות הפוליטית היחידה היכולה להתייצב כאלטרנטיבה למנהיגותו של בן-גוריון.⁶⁷

הפוליטית של גולדמן, שהסתמכה על שיטות של דיפלומטיה ציונית מסורתית ונשענה על כוח שכנוע ושידול, ראו: גבין, שליחות גולדמן (לעיל הערה 3), עמ' 256.

66. על תמיכתם של צירות 'הדסה' בקונגרס הכ"ב בסילבר ראו דברי גולדה מאירסון (מאיר) במרכז מפא"י, 9.1.1947, אמ"ע 23.

67. דיון רחב בסוגיה זו ראו: זהר שגב, 'ציוני ארצות-הברית במדינת ישראל בשנות החמישים - אופוזיציה פוליטית ואלטרנטיבה ליברלית', עיונים בתקומת ישראל, 12 (2002), עמ' 493-519.